

ЕВФЕМІЗАЦІЯ ПРЯМОГО НАЙМЕНУВАННЯ ЯЗ ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ МОВЛЕННЄВОГО ВПЛИВУ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ЛЕКСИКИ)

У статті розглянуто структурно-семантичні особливості та механізми реалізації прагматичного ефекту евфемізації як засобу номінативного варіювання. Проаналізовано мотиваційну базу утворення евфемізмів як механізму стимуляції чи нейтралізації ситуативних реакцій у монологічному та діалогічному мовленні військовослужбовців. Контекстуальна репрезентація евфемізмів ілюструє соціально-психологічні мотиви та комунікативні умови їх функціонування.

З точки зору функціональної лінгвістичної парадигми, мова – це знакова система засобів "регуляції соціальної поведінки, мовленнєвого впливу з метою досягнення очікуваного результату" [1: 64].

Функціональний ресурс мови уможливорює її використання не тільки як систему комунікації, але й як засіб задоволення потреби мовця "накладати на речі своє "тавро" [2]. Мотивацією виникнення такої потреби є наявність суперечностей між реальним і належним, дійсним і бажаним, потенційно вигідним в умовах існуючої кон'юнктури і неприйнятним з огляду на актуальний стан речей.

Свого роду компенсаторним механізмом об'єктивації таких соціально-психологічних суперечностей, а також прагматичним засобом їх подолання слугують евфемізми та дисфемізми, які залежно від цільової установки спрямовані на актуалізацію позитивного чи негативного висвітлення денотата і відповідного впливу на індивідуальну або колективну свідомість.

Якщо виходити з припущення, що в самій дії глибоко закладено потяг до завершеності, то будь-який крок на життєвому шляху реалізує прагнення цілісності, а компенсація як психологічний механізм має на меті виправляти недоліки, досягти вищого рівня розвитку [3]. У цьому відношенні, евфемізацію варто розглядати як один із різновидів мовного функціонування творчого характеру, що компенсує негативний вплив складних перипетій зовнішнього світу, виступаючи лінгвістичним засобом захисту, урівноваженості, пристосування у системі людина – земля – суспільство. Евфемізація як мовний механізм перейменування відповідає запитам відбору, засвоєння, переробки та передачі соціальної інформації мовцем залежно від його особистісних, групових, ситуативних чи загальнокультурних потреб.

Діалектика процесу евфемістичного найменування проявляється в тому, що результуюча номінація, з одного боку, уявляє сутність явища, а з іншого, сприймається носіями мови як позначення того ж самого референта [4: 188].

Враховуючи специфічну рефлексію ціннісних орієнтирів соціокультурного середовища етносу, **метою статті** є виявлення семантичних, структурних та прагматичних особливостей утворення і функціонування евфемізмів як одиниць непрямой номінації в офіційному й неофіційному спілкуванні англomовних військовослужбовців.

Навмисне використання евфемізмів урядовими і військовими чиновниками у приватних розмовах, що дає їм змогу, коли це є необхідним, заперечувати будь-яку причетність чи обізнаність стосовно тієї чи іншої секретної справи, отримало кодифіковану назву *deniability*. Наприклад, радник з національної безпеки може звернутися до директора ЦРУ: *"We've got a problem with Josef Monya leading the rebel force in Serbia. Can you take care of it for us?"*. Результатом такої розмови може бути убивство згаданого ватажка повстанців, проте радник з нацбезпеки цілком ймовірно може заявити, що він не мав наміру замовляти убивство. Можливість такого заперечення чи спростування завдяки евфемізації небажаних щодо публічного розголосу фрагментів діалогу дозволяє причетним особам уникнути відповідальності та судового переслідування [5: 195].

Замішання або конфлікт, що може бути наслідком публічного викриття спірних, сумнівних або незаконних дій позначається евфемізмом *flap potential* (e.g., *"What's the flap potential of us tapping the ambassador's telephone?"*). Приклади подій минулих років з відносно високим *"flap potential"*: справа "Іран-контра" – незаконне постачання зброї заручникам; публічне розкриття фактів щодо залучення американських громадян та військового персоналу до експериментів, пов'язаних з результатами впливу радіації на людський організм без надання їм повних даних відносно наслідків таких тестів; розголошення інформації стосовно зради високопоставленого агента ЦРУ Олдріджа Джеймса, котрий видав Росії методи роботи та систему зв'язків розвідувальних служб США [5: 256].

Формально-структурна типологія евфемістичних заміни опирається на кількісне співвідношення вихідних та результуючих найменувань [4: 193; 6]:

1) розгортання: слово – словосполучення (*assassination – wet work / target of opportunity*; *torture – physical persuasion / tough questioning*; *bombing – air campaign*; *humans – soft targets*; *retreat – retrograde maneuvers*;

2) згортання: словосполучення – слово (*attacking with heavy metal – incursion*; *kill a friendly soldier (now extended to enemies as well) – frag*; *hiring mercenaries – greenbacking*; *lay waste to – pacify*;

3) еквівалентна заміна: кількість складових одиниць не змінюється (*shell shock – operational exhaustion*; *civilian deaths – collateral damage*; *non-nuclear weaponry – conventional weapon*; *spying – monitoring*; *kill – waste / wax*).

Прагматичний ефект евфемізації реалізується наступними засобами:

1. Редукція семи вихідного найменування, яка може мотивувати реакцію негативної оцінки: *traumatic amputation – dismemberment of a leg or arm caused by violent means* (вилучення семи "насилницький засіб"); *assertive disarmament – destruction of the enemy's fire power* (вилучення сем "руйнування", "убивство", "поранення" та ін.); *collateral bombing – civilian deaths during bombing raids* (редукція сем "смерть", "людина"), *denying the enemy – bombing military targets in the hearts of cities* (редукція сем "убивство", "бомбардування", "цивільне населення" та ін.); *friendly fire – death caused to one's own troops* (редукція сем "смерть", "війська"); *all out strategic exchange – nuclear war* (вилучення сем "руйнування", "убивство", "ядерна війна" та ін.); *pacification mission – the napalming of peasant villages* (редукція сем "убивство", "скидання напалму", "цивільне населення" та ін.); *caught in cross fire – innocents shot dead by soldiers* (вилучення семи "невинні жертви").

2. Усунення конотації негативної оцінки однослівних вихідних номінацій чи компонентів складених прямих найменувань шляхом їх заміщення лексичними одиницями оптимального мовленнєвого впливу: *neutralize – kill*, *action – war*, *kinetic military action – war*, *regime change – the overthrowing of government*, *inactivated combatant – corpse*.

Категоричність висловлення може знижуватися завдяки применшенню ступеня ознаки: *incontinent ordnance – mistaken shelling of one's own troops*, *very seriously ill – a person who is so seriously wounded or ill that death is imminent*, *concerned local citizens – nationalist sectarian killers (in Iraq)*.

3. Використання методу описового перифразу. Він уможливорює, з одного боку, заміни, різного ступеня еквівалентності за об'ємом значення, а з іншого боку, заміни, що утруднюють розшифровку вихідної номінації за рахунок певної стилістичної маркованості [4: 196]: *close order drills – military marching*, *strategic movement to the rear / adjustment of the front – retreat*, *enhanced coercive interrogation technique – special methods of questioning, applied to illegal combatants*, *corporeal entry element – bullet*, *alternative terminal velocity inhibitor – backup parachute*.

Окрім безпосереднього спілкування військовослужбовців, постійним простором активного функціонування евфемістичних найменувань є англомовні тексти військової тематики. Контекстуальна репрезентація евфемізмів сприяє адекватному виокремленню як соціально-психологічних мотивів їх актуалізації, так і наслідків мовленнєвого впливу на адресата.

Суб'єктивні реакції на об'єктивні умови реального життя проявляються на рівнях міжособистісної і публічної комунікації. Оптимізація дій щодо виконання бойових, навчальних чи службових завдань вимагає, з одного боку, зменшення психологічного напруження, обумовленого поточною ситуацією, а з іншого, відповідної координації дій, що часто є запорукою не тільки професійного успіху, але й збереження життя. Використання евфемізмів як знаків номінативного варіювання у позначенні денотатів – потенційних об'єктів вторинної номінації, певною мірою визначає вербальну поведінку комунікантів та виступає засобом морально-психологічного впливу.

Як свідчать сучасні англомовні тексти військової тематики та матеріали інтернет-блогів [7-9], насамперед, об'єктом евфемізації у ситуаціях офіційного і неофіційного спілкування військових службовців є поняття, пов'язані з процесом і результатами підготовки та проведення бойових операцій, а потім вже ті, що опосередковано репрезентують їх професійну діяльність. Найчастотніше евфемізуються наступні денотати:

смерть / загибель / убивство

"He shouldn't have felt guilty in any sense whatsoever", said Hugo Farmer. "It was just one of those things, the luck of the draw" (P. Bishop).

Ten or fifteen more paces, I reckoned, and there would be an explosion of movement from in front of and behind me – and then, either a reunion with our lost blokes or two more statistics (A. McNab).

That seemed to be the case. Intelligence revealed that the Taliban had left many friends behind (P. Bishop).

At about 1400 Mark realized that he was in deep trouble. "We'll have to get going in a minute", he blurted. I am starting to go down here (A. McNab).

Наступні контексти містять дисфемістичні імена позначуваних понять цієї групи. Актуалізація номінативного варіювання специфічних за своїм змістом сигніфікатів утворює одиниці з високим ступенем експресивності. Іменна рефлексія природи вимагає найменування речей найрізноманітнішого смислового змісту. Динаміка розвитку цього процесу ускладнюється взаємодією лінгвістичного та

екстралінгвістичного чинників. Результатом цієї взаємодії є свідомо стимуляція або нейтралізація відповідних реакцій. У складному контексті людських відносин смерть, в тому числі і насильницька, це не тільки природний феномен, але й явище соціального і морального порядку, яке має своєрідну культуру знакової ідентифікації. Вербальні знаки цього лексико-семантичного поля виступають як лінгвістичні форми, що у своєму змістовому плані поєднують раціональне примирення з фактом смерті та спричинений нею страх. Природні реакції людини (особливо післястресові) на щось неминуче, невідворотне – сміх, іронія, сарказм. Звідси, помітна експресивна забарвленість лексики відповідного тематичного спрямування:

*It was, as Danny Groves wrote, "probably the first time in two months that anyone has been allowed to walk up to the base without **being pumped full of lead**" (P. Bishop).*

*Once the claymore (anti-personnel mine) is in position, all you have to do is put a det on the det cord and **Bob used to be your uncle** (A. McNab).*

*A soldier was shot four times and still kept charging forwards. When he finally took the position and had time to assess his injuries he **keeled over** (Id.).*

*"Your country is killing thousands of people every night and it is time for you to die", – he said. I was sure he was right and I was going to **be topped** (Id.).*

*He had just confirmed my worst fears. They would give us both a good kicking then take us off and **slot us** (Id.).*

*As the boy shouted Mark **gave him the good news**. His body disintegrated in front of his eyes (P. Bishop).*

*I signalled to Mark: if they don't see us, let them go on; if they do, they get it. But they got so close there was no way they were going to avoid us, so we **dropped them** (A. McNab).*

бойові дії (процес та наслідки)

*He also emphasized that this **kinetic operation** should be balanced by a peaceful initiative – rebuilding the bomb-blasted mosque (P. Bishop).*

*It was the first time Hollingshead **had been on the receiving end** of an RPG. "They made the loudest bang I have ever had", – he said (Id.) – ("бути об'єктом обстрілу з гранатомету").*

*If we weren't back by then it would be because we'd **had a drama** – we'd got lost, got an injury, or **had a contact**, they were to wait at the LUP until 21.00 the following night (A. McNab).*

*Most of the **engagements** ended with the drone of an approaching aircraft and the seismic thump of a huge bomb. The defenders took great pains to avoid **collateral damage** and to comply with the rules (P. Bishop) – ("поранені серед цивільного населення, а також руйнування будинків та інших об'єктів, спричинених вогнем власних військ").*

*We were woken early again at 7.30 with our usual whoosh! Bang! **RPG alarm clock**. Sangar 4 opened up and we began ... to engage with the 81, **neutralizing** a few enemy positions (Id.).*

*"Some people have to have their nose rubbed in the dog pile before they are willing to believe the manure actually stinks. Chris "Meatwad" Matthews needs a **one-way ticket** to Fallujah" [9] – ("небезпечне завдання").*

*If the two characters were ours, there was a chance of them taking us for Iraqis in the sudden attack and we'd have a nasty **blue on blue**. It happened in the Falklands, when a Regiment patrol **got into a contact** with a Special Boat Squadron patrol. I smelled petrol and smoke, and **pork** – the smell of burning bodies (McNab).*

мілесні тортури

*Then came the **physical stuff**. It started with a poke in my ribs, a testing prod at the new commodity in town. The poke became a shove, then a slap, then a punch and the crowd started pulling my hair (McNab).*

*For a second or two it looked as though I was going to be right. I **wasn't being filled in** any more, which I thought was rather nice. Then two lads jumped in the back and thumped their boots hard up and down all over my body (Id.).*

*I was helped back into the chair and somebody **deadlegged** me. I screamed. Even as a schoolboy I used to hate **dead legs** – and they were just the variety that was delivered with the knee. This was a full-blooded kick (Id.).*

*If it was my son who had been killed, and I was in the same room as the perpetrator, he'd **have been honking good style** by now (Id.).*

стосунки у колективі військовослужбовців

*The **Last Supper** is quite a big thing before you go out on a job. Everybody turns up and takes the piss.*

*"Next time I see you I'll be looking down as I'm **filling you in**," somebody said, going through the motion of shovelling earth on your grave.*

*"Nice knowing you, wanker," – somebody else said. "What sort of bike you got at home then? Anyone here to witness he's going to give me his bike if he **gets topped**?" (McNab).*

Вищевикладений приклад є фрагментом діалогу, в якому виділені евфемізми вживаються у іронічному контексті з елементами чорного гумору. При цьому, один із учасників таких промов на вкрай небезпечну бойову операцію у глибокому тилу ворога підкреслює, що така практика вербальних стосунків є досить поширеною і прийнятною у армійському середовищі.

*D Squadron had got to Saudi before us, and down at the stores there had been a nasty outbreak of **Shiny Kit Syndrome**. They had snaffled everything in sight, and there was no point in us going and asking them nicely if we could please have our ball back (McNab).*

У даному випадку, об'єкт евфемізації – часті крадіжки як особистого майна, так і предметів військового спорядження. Мотивацією таких вчинків є, з одного боку, їхня привабливість, а з іншого, високий ризик загибелі їх власника в умовах інтенсивних бойових операцій.

Своєрідним різновидом перейменувань є евфемізми-скорочення. Наведемо приклад, коли у контексті однієї розмови вживаються вульгаризми та їх узуально альтернативна евфемістична аббревіація, за допомоги якої військовослужбовці підрозділів спеціального призначення висловлюють своє зневажливе ставлення до штабів-тиловиків:

*But this being what we called a **remf** (rear echelon mother-fucker) establishment and early in the morning, there was a strong smell of soap, shaving foam, toothpaste and aftershave.*

*"Morning, **remfs!**" – Vince greeted them with his Swindon accent and a broad grin. "You're fucking shit, you are."*

"Fucking shit yourself," – a spook replied. Could you do our job?"

*"Not really," – Vince said. But you're still a **remf**." (McNab).*

Також, вартий уваги є ще один лексико-граматичний феномен – згадана аббревіатура набуває певних властивостей граматичної парадигми іменника – спроможність вживатися з означеним і неозначеним артиклем, набирати граматичних закінчень однини і множини, виконувати у реченні певну синтаксичну функцію.

Відповідна контекстуальна репрезентація дозволяє сприймати зневажливе ім'я чи вислів як евфемізм – висловлення жарту, симпатії, співчуття:

*He was a major, an aviator in the US Marine Corps. **Poor bastard**, he had been shot down on what he was able to tell us was the last day of the ground war. He had a bad parachute landing that left him hanging in a tree (McNab).*

Численність прикладів евфемізації прямих найменувань як комунікативного типу мислення, пошуку альтернативних джерел самовираження і прагматичного впливу у процесі спілкування є свідченням того, що це явище є невід'ємною складовою соціального та психологічного цілого, яким є людина.

Складність і розгалуженість цього феномену обумовлена множинністю внутрішніх та зовнішніх впливів з боку соціуму, індивідуальних запитів, особливостей ситуативних змін, непередбаченістю подій людського життя, професійними потребами та іншими чинниками. Звідси, багатофункціональність використання мовних засобів у різноманітних сферах людської життєдіяльності.

З огляду на вищевикладене, вважається **перспективним** вивчення функціонально-стилістичних властивостей евфемістичних номінацій та особливостей їх дискурсивних реалізацій, необхідне для розширення уявлення про соціально-професійну стратифікацію мови як засобу вираження і засобу спілкування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Рудяков А. Н. Язык, или Почему люди говорят (опыт функционального определения естественного языка) / А. Н. Рудяков. – К. : Грамота, 2004. – 224 с.
2. Абаев В. И. Отражение работы сознания в лексико-семантической системе языка / В. И. Абаев // Ленинизм и теоретические проблемы языкознания. – М. : Наука, 1970. – С. 232–262.
3. Adler A. Individualpsychologie / A. Adler // Saupé E. Einführung in die neuerer Psychologie 4 und 5 Aufl. – Osterwieck-Harz, 1931. – S. 364–372.
4. Шейгал Е. И. Семиотика политического дискурса / Е. И. Шейгал. – М. : ИТДГК "Гнозис", 2004. – 326 с.
5. Tomajczyk S. F. Dictionary of the Modern United States Military / S. F. Tomajczyk. – Jefferson, North Carolina : McFarland & Co, 1996. – 785 p.
6. Euphemism [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.phrases.org.uk/meanings/euphemism.html>.
7. Bishop P. 3 PARA Afghanistan 2006. This is war / P. Bishop. – London : Harper Perennial, 2007 – 289 p.
8. McNab A. Bravo Two Zero / A. McNab. – London : Bantam Press, 1993. – 400 p.
9. Letters from Iraq : Press Review. IAVA Blogs. 2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.misoldierthoughts.blogspot.com>.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Rudiakov A. N. Yazyk, ili Pochemu liudi govoriat (opyt funktsional'nogo opredeleniia estestvennogo yazyka) [Language, or Why People Do Speak (the Experience of Functional Determination of the Natural Language)] / A. N. Rudiakov. – K. : Gramota, 2004. – 224 s.
2. Abaev V. I. Otrazhenie raboty soznania v leksiko semanticheskoi sisteme yazyka [The Reflection of Consciousness Work in the Lexical-Semantic Language System] / V. I. Abaev // Leninizm i teoreticheskie problemy yazykoznanii [Leninism and Theoretical Linguistic Problems]. – M. : Nauka, 1970. – S. 232–262.
3. Adler A. Individualpsychologie / A. Adler // Saupé E. Einführung in die neuerer Psychologie 4 und 5 Aufl. – Osterwieck-Harz, 1931. – S. 364–372.
4. Sheigal E. I. Semiotika politicheskogo diskursa [Semiotics of the Political Discourse] / E. I. Sheigal. – M. : ITDGK "Gnozis", 2004. – 326 s.

5. Tomajczyk S. F. Dictionary of the Modern United States Military / S. F. Tomajczyk. – Jefferson, North Carolina : Mc Farland & Co, 1996. – 785 p.
6. Euphemism [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.phrases.org.uk/meanings/euphemism.html>.
7. Bishop P. 3 PARA Afghanistan 2006. This is war / P. Bishop. – London : Harper Perennial, 2007 – 289 p.
8. McNab A. Bravo Two Zero / A. McNab. – London : Bantam Press, 1993. – 400 p.
9. Letters from Iraq : Press Review. IAVA Blogs. 2005 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.misoldierthoughts.blogspot.com>.

Матеріал надійшов до редакції 11.05. 2012 р.

Выговский В. Л. Эвфемизация прямого наименования как средство реализации речевого влияния.

В статье рассматриваются структурно-семантические особенности и механизмы реализации прагматического эффекта эвфемизации как средства номинативного варьирования. Проанализирована мотивационная база образования эвфемизмов как механизма стимуляции или нейтрализации ситуативных реакций в монологической и диалогической речи военнослужащих. Контекстуальная репрезентация эвфемизмов иллюстрирует социально-психологические мотивы и коммуникативные условия их функционирования.

Vygivskiy V. L. The Euphemization of Direct Nomination as a Means of Speech Influence Realization.

The article considers the structural and semantic peculiarities and mechanisms of the euphemization pragmatic effect realization as a means of nominative modification. Also, under analysis is a motivational basis of forming euphemisms as a mechanism of either stimulation or neutralization of situational reactions in the servicemen's monologue and dialogue speech. The contextual representation of euphemisms illustrates the socio-psychological motives and communicative conditions of their functioning.